

Πανελλήνιες 2019

Ιστορία

ΘΕΜΑ Α

A1

α) Η καθυστερημένη ανάπτυξη του εργατικού κινήματος κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό –για τα μέτρα της περιοχής– βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα. Η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση της πόλης, η **Φεντερασιόν**, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοιχτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα.

β) Μέσα στην εθνοσυνέλευση του 1862 – 1864 συγκροτήθηκαν οι πυρήνες των δύο μεγάλων παρατάξεων, των Πεδινών και Ορεινών, όπως ονομάστηκαν. Οι ορεινοί απαρτίστηκαν από διάφορες ομάδες (υπό τον Δ. Γρίβα και τον Κ. Κανάρη) με κοινό στόχο την αντίσταση στην πολιτική των πεδινών. Βρήκαν υποστηρικτές μεταξύ των μικροκαλλιεργητών, των κτηνοτρόφων, των εμπόρων και των πλοιοκτητών. Ο λαός συμμετείχε ενεργά στη συγκρότηση αυτών των δύο παρατάξεων. Μικρότερη απήχηση είχαν άλλοι πολιτικοί σχηματισμοί.

γ) Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση.

Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες.

Μετά την διάλυση της ΕΑΠ, το 1930, τα χρέη των αγροτών προσφύγων ανέλαβε να εισπράξει η *Αγροτική Τράπεζα*.

A2

α	ΣΩΣΤΟ
β	ΛΑΘΟΣ
γ	ΣΩΣΤΟ
δ	ΣΩΣΤΟ
ε	ΛΑΘΟΣ

ΘΕΜΑ Β

B1

α) Μετά την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920), οι Φιλελεύθεροι προκήρυξαν εκλογές το Νοέμβριο του 1920 για αναθεωρητική εθνοσυνέλευση, με στόχο να νομιμοποιήσουν τις μέχρι τότε ενέργειές τους και να περιορίσουν τις αρμοδιότητες του βασιλιά. Η συνασπισμένη αντιπολίτευση, όμως, απροσδόκητα κέρδισε τις εκλογές. Ο Βενιζέλος έφυγε στο εξωτερικό. Η νέα κυβέρνηση έκανε δημοψήφισμα για την επιστροφή του Κωνσταντίνου, στο οποίο η ετυμηγορία ήταν υπέρ του βασιλιά. Δίστασε όμως να αλλάξει την εξωτερική πολιτική και να επιδιώξει ειρηνική λύση. Το μέτωπο κατέρρευσε, με αποτέλεσμα την ολοκληρωτική ήττα. Στις 25 Ιανουαρίου 1921 η Αναθεωρητική Εθνοσυνέλευση που προέκυψε από τις εκλογές του Νοεμβρίου ανακηρύχθηκε Συντακτική, καθώς θεωρήθηκε αναγκαίο να αλλάξει εξ ολοκλήρου το σύνταγμα.

β) Το Νοέμβριο του 1920 η φιλοσυμμαχική κυβέρνηση του Βενιζέλου έχασε τις εκλογές και την εξουσία ανέλαβαν τα φιλοβασιλικά κόμματα που έσπευσαν να επαναφέρουν τον ανεπιθύμητο στους Συμμάχους βασιλιά Κωνσταντίνο. Οι Σύμμαχοι, σε αντίποινα, έσπευσαν να αποσύρουν την κάλυψη του χαρτονομίσματος και έτσι, ένα σημαντικό τμήμα της νομισματικής κυκλοφορίας βρέθηκε χωρίς αντίκρυσμα.

B2

Οι πρόσφυγες είχαν ζήσει σε τόπους με πολιτιστική παράδοση πολλών αιώνων, την οποία μετέφεραν στη νέα τους πατρίδα. Η μουσική που έφεραν μαζί τους επηρέασε τον τρόπο έκφρασης των λαϊκών στρωμάτων και αναδείχθηκε σε λαϊκή μουσική της πόλης (*ρεμπέτικα*). Πρόσφυγες οργανοπαίχτες και τραγουδιστές κυριάρχησαν στη λαϊκή μουσική σκηνή μέχρι το 1940. Οι πρόσφυγες έκαναν αισθητή την παρουσία τους και στον πνευματικό χώρο. Οι λογοτέχνες *Γ. Σεφέρης*, *Η. Βενέζης*, *Κ. Πολίτης*, *Γ. Θεοτοκάς*, *Σ. Δούκας*, ο ζωγράφος και συγγραφέας *Φ. Κόντογλου* και ο μουσικός *Μ. Καλομοίρης* είναι μερικοί από τους πολλούς Μικρασιάτες που διέπρεψαν στα γράμματα και τις τέχνες, πλούτισαν τη νέα ελληνική γλώσσα και συνέβαλαν στην εξέλιξή της. Γενικότερα, σημαντική υπήρξε η προσφορά των προσφύγων στη διαμόρφωση της σημερινής ελληνικής ταυτότητας.

ΘΕΜΑ Γ

Γ1

Το θετικό και αισιόδοξο κλίμα των δύο πρώτων ετών της λειτουργίας του νέου καθεστώτος άρχισαν να σκιάζουν απειλητικά σύννεφα, τα οποία επρόκειτο να δημιουργήσουν λίγο αργότερα σοβαρή εσωτερική κρίση.

Το κείμενο Α επιβεβαιώνει τη δημιουργία ενός ιδιότυπου διεθνούς και εσωτερικού καθεστώτος, το οποίο σύμφωνα με τον Βενιζέλο ελέγχεται από τις μεγάλες δυνάμεις. Πράγματι, με την πρωτοβουλία των Δυνάμεων αυτονομείται τυπικά η Κρητική Πολιτεία, καθώς διαθέτει πλέον συνταγματικό καθεστώς, η εφαρμογή του οποίου όμως θα ήταν δυνατή μετά το πέρας της αρμοστείας. Οι συνθήκες αυτές, σύμφωνα με τον Βενιζέλο, ενέτειναν το κλίμα πολιτικής αβεβαιότητας στην Κρήτη.

Το Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας ήταν υπερβολικά συντηρητικό και παραχωρούσε στον Ηγεμόνα, όπως ονομάστηκε ο Ύπατος Αρμοστής, υπερεξουσίες, που εύκολα μπορούσαν να τον οδηγήσουν σε δεσποτική συμπεριφορά.

Μάλιστα το κείμενο Β ενισχύει την ιστορική αφήγηση, αναφέροντας την άποψη του γενικού Πρόξενου της Αγγλίας Εσμέ Χάουαρντ. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο ύπατος αρμοστής επιδείκνυε την απέχθειά του για το συνταγματικό καθεστώς, θεωρώντας περιττό το κοινοβουλευτικό πολιτικό σύστημα. Συχνά παρουσίαζε τον εαυτό του σαν τον απόλυτο κυβερνήτη που με αυστηρή πειθαρχία θα διοικούσε την Κρήτη, παρόλο που είχε δοθεί σύνταγμα στο νησί.

Επιπλέον, η ασάφεια στον ακριβή καθορισμό αρμοδιοτήτων δημιουργούσε τριβές και προσωπικές αντιπαραθέσεις στο έργο της διοίκησης. Οι τοπικοί παράγοντες της Κρήτης, που πολέμησαν για την ελευθερία του νησιού και στήριξαν με ενθουσιασμό τον Πρίγκιπα, έβλεπαν τώρα με δυσφορία και πικρία να παραγκωνίζονται και να διορίζονται σε καίριες θέσεις Αθηναίοι σύμβουλοι του Γεωργίου, που αγνοούσαν τα κρητικά πράγματα και την ψυχολογία των Κρητών.

Αλλά το πιο σημαντικό ήταν η διαχείριση του εθνικού ζητήματος της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα.

Προς επίρρωση της ιστορικής αφήγησης το κείμενο Γ αναφέρει πως η βασική αιτία της έντασης στις σχέσεις των δύο ανδρών αποτελούσε η αγωνία του Βενιζέλου για το μέλλον της Κρήτης.

Στο ουσιώδες αυτό ζήτημα παρατηρήθηκε εξ αρχής διάσταση απόψεων μεταξύ του Γεωργίου και του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο Γεώργιος πίστευε ότι η λύση του εθνικού ζητήματος θα ωρίμαζε με συνεχείς παραστάσεις και υπομνήματα προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, ενώ ο Βενιζέλος, βλέποντας τα πράγματα πρακτικότερα και ρεαλιστικότερα, θεωρούσε ότι η λύση έπρεπε να είναι σταδιακή, με βαθμιαίες κατακτήσεις. Ως πρώτη μάλιστα κατάκτηση θεωρούσε την απομάκρυνση των ξένων στρατευμάτων και την αντικατάστασή τους από ντόπια πολιτοφυλακή, με Έλληνες αξιωματικούς.

Η διάσταση των απόψεων στο πολιτικό ζήτημα δεν άργησε να λάβει τη μορφή προσωπικής αντιπαράθεσης. Ο Βενιζέλος είχε καταστήσει σαφές ότι δεν αναγνωρίζει στον Πρίγκιπα το δικαίωμα να διαχειρίζεται προσωπικώς το εθνικό ζήτημα της Κρήτης: **«Ως ένας εκ των τριακοσίων χιλιάδων Κρητών, δεν σας εκχωρώ το δικαίωμά μου, ώστε μόνος σεις να ρυθμίζετε αυτοβούλως την εθνικήν πολιτικήν του τόπου μου!»**.

Συμπληρωματικά αναφέρεται στο κείμενο Γ ότι η σχέση Βενιζέλου και πρίγκιπα Γεωργίου επιδεινώνεται δεδομένου ότι ο τελευταίος ενεργούσε αυθαίρετα σε διπλωματικό επίπεδο, θεωρώντας περιττή την ενημέρωση των συμβούλων του

Κακοί σύμβουλοι του Γεωργίου διοχέτευαν χαλκευμένα και συκοφαντικά κείμενα στις αθηναϊκές εφημερίδες εναντίον του Ελευθερίου Βενιζέλου, γεγονός που δημιούργησε βαρύ κλίμα διχασμού.

ΘΕΜΑ Δ

Δ1

α) Το 1830, οι υποδομές του ελληνικού κράτους ήταν ακόμη πρωτόγονες. Γέφυρες, αμαξιτοί δρόμοι, λιμάνια, υδραγωγεία, δημόσια κτίρια, όλα όσα στηρίζουν την οικονομική και διοικητική λειτουργία του κράτους, είτε δεν υπήρχαν καθόλου, είτε βρίσκονταν σε κακή κατάσταση.

Τα στοιχεία του πίνακα Α επιβεβαιώνουν την έλλειψη υποδομών και την ανυπαρξία του οδικού δικτύου στις πρώτες δεκαετίες της ανεξαρτησίας.

Συγκεκριμένα το 1830 υπήρχαν μόλις 13 χιλιόμετρα δικτύου στη χώρα, τα οποία αυξάνονται σε 398 το 1867 και σε 502 το 1872.

Ανάλογη εικόνα καταγράφεται και στο κείμενο Γ καθώς αναφέρεται ότι στο μεγαλύτερο μέρος του 19^{ου} αιώνα το οδικό δίκτυο της χώρας δεν διαδραματίζει σοβαρό ρόλο στην οικονομική της ανάπτυξη «Αρχικά αντιπροσωπεύουν οδούς διείσδυσηςαγωγούς επικοινωνίας».

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, ήταν απόλυτα φυσικό να στραφεί το ενδιαφέρον της διοίκησης προς την κατασκευή των απαραίτητων, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, έργων. Οι προθέσεις, που ήταν και στον τομέα αυτό πολύ καλές, προσέκρουσαν στις αντίξοες συνθήκες που επικρατούσαν, και ειδικότερα στην αδυναμία εξεύρεσης των αναγκαίων οικονομικών πόρων. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι το ελληνικό κράτος ξεκίνησε με ένα βαρύ δημοσιονομικό φορτίο, την εξυπηρέτηση δηλαδή των δανείων που είχαν συναφθεί στο εξωτερικό κατά τη διάρκεια του Αγώνα αλλά και αργότερα, στους δύσκολους καιρούς της κρατικής του συγκρότησης.

Στις χερσαίες συγκοινωνίες αλλά και στα περισσότερα από τα δημόσια έργα που είχε ανάγκη η χώρα, η έλλειψη του ιδιωτικού ενδιαφέροντος ήταν δεδομένη, καθώς οι επενδύσεις στις βασικές αυτές υποδομές δεν ήταν ιδιαίτερα κερδοφόρες. Το κράτος είτε απ' ευθείας, είτε μέσω των δήμων, προσπάθησε να ξεπεράσει τις δυσκολίες αυτές

με τις δικές του δυνάμεις. Η δραστηριότητά του ήταν μάλλον υποτονική, τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του 1870, καθώς τα χρήματα έλειπαν και οι μέθοδοι που υιοθετήθηκαν δεν ήταν δημοφιλείς (για παράδειγμα, οι αγγαρείες των αγροτών στην κατασκευή δρόμων).

β) Η πύκνωση του οδικού δικτύου πέρασε στην πρώτη θέση των εθνικών και τοπικών προτεραιοτήτων προς το τέλος του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού.

Ο Πίνακας Α καταγράφει την εντυπωσιακή αύξηση του οδικού δικτύου από 502 χιλιόμετρα το 1872, διπλασιασμός το 1885 (1.122 χιλιόμετρα) και τριπλασιασμός δέκα χρόνια αργότερα (3.289 χιλιόμετρα) το 1892. Η πύκνωση του οδικού δικτύου συνεχίζεται μέχρι το 1912, φτάνοντας τα 4.637 χιλιόμετρα.

Η οικονομική ανάπτυξη, οι πιο γρήγοροι ρυθμοί αστικοποίησης, η δημιουργία των κεντρικών σιδηροδρομικών αξόνων και η ανάπτυξη του εσωτερικού εμπορίου ήταν παράγοντες που προώθησαν την κατασκευή οδικού δικτύου.

Το τρικουπικό κόμμα ήδη από το 1875 παρουσίασε ένα συστηματικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της χώρας, αρκετά κοντά στις αντιλήψεις του Κουμουνδούρου, το οποίο προέβλεπε ανάπτυξη της οικονομίας και κυρίως ενίσχυση της γεωργίας και βελτίωση της υποδομής και κατά κύριο λόγο του συγκοινωνιακού δικτύου της χώρας.

Το κείμενο Β παραθέτει τους λόγους που οδήγησαν τον Τρικούπη να θέσει ως προτεραιότητα την ανάπτυξη της συγκοινωνίας, καθώς η έλλειψη σύνδεσης των πόλεων μεταξύ τους επηρέαζε αρνητικά την ελληνική οικονομία και την τροφοδοσία των πόλεων με αγροτικά προϊόντα. «Το κόστος και οι δυσκολίεςσε περιοχή». Το κείμενο συνεχίζει να επαληθεύει τη βασική προτεραιότητα του Τρικούπη καθώς «η ανάπτυξη του εσωτερικού δικτύου ήταν λοιπόν προϋπόθεση της αναπτύξεως του εμπορίου, όσο και των παραγωγικών δυνάμεων».

Το κείμενο Γ επικυρώνει «τα απτά αποτελέσματα στον τομέα της οδοποιίας», προσθέτοντας ότι η εκσυγχρονιστική πολιτική που επιδίωξε να εφαρμόσει ο Τρικούπης αποτέλεσε εφαλτήριο για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. «Οι δεκαετίες του 1870των συγκοινωνιών».

γ) Στους ανασταλτικούς παράγοντες θα πρέπει να συμπεριλάβουμε το μεγάλο κόστος της κατασκευής δρόμων σε ορεινά εδάφη αλλά και τον «ανταγωνισμό» των θαλάσσιων συγκοινωνιών που κυριαρχούσαν στις μεταφορές κοντά στα παράλια, δηλαδή σε πολύ μεγάλο τμήμα της χώρας.

Ο αγώνας συνεχίζεται...